

A nonprofit gazdasági társaságok szerepe az emberi erőforrás gazdálkodásban Magyarországon

The role of the nonprofit economic companies in human resource management in Hungary

SZ. G. ORBÁN

Debreceni Egyetem, Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola, PhD hallgató,
szabolcsorbn@gmail.com

Absztrakt. A Magyarországon végbement gazdasági növekedés kapcsán megváltozott munkaerőpiaci struktúrában a foglalkoztatásból kiszorult és egyre differenciáltabbá váló csoportok visszaillesztése a munka világába elengedhetetlen szükségletté vált, aminek a megoldására olyan alternatív kezdeményezések jöttek létre, amelyek céljai a haszon-maximalizálással szemben hosszú távra mutatnak. Az egykori közhasznú társaságokat felváltó nonprofit gazdasági társaságok működésük során nemcsak meghatározzák az egész nonprofit szektor bevételeit, munkájuk ezen is túlmutat, hiszen többségük a társadalom periferiájára sodródott, hátrányos helyzetű, vagy éppen megváltozott munkaképességű emberek körében vállal és végez mással nem pótolható tevékenységet a foglalkoztathatóság javítása és a foglalkoztatás bővítése terén. Tanulmányom célja a KSH által a nonprofit szektorra vonatkozóan kiadott legutóbbi statisztikai adatbázisának feldolgozása volt annak érdekében, hogy a nonprofit gazdasági társaságok foglalkoztatásban betöltött szerepét meghatározzam, amit másodelemzés formájában tettem meg.

Abstract. In the changed labor market structure in the context of economic growth in Hungary, the reintegration of displaced and increasingly differentiated groups into the world of work has become an indispensable necessity, with alternative initiatives aimed at long-term profit maximization. Nonprofit economic companies replacing former public benefit companies not only determine the revenues of the whole nonprofit sector in their operations, their work goes beyond this, as most of them are engaged in socially marginalized, disadvantaged, or even disabled people, and can do other work to improve employability and employment. The aim of my study was to process the latest statistical database of the nonprofit sector issued by the KSH in order to determine the role of nonprofit economic companies in employment, by applying secondary analysis.

1. Bevezetés

A tartós munkanélküliség jelenléte, természetének és struktúrájának folyamatos változása napjaink egyik legégetőbb gazdasági és társadalmi problémája. A munkaerőpiacon jelen lévő kereslet és kínálat ellentéteinek problémáival az Európai unió országai már sok-sok éve küzdenek, meglehetősen sikertelenséggel. Nálunk még csak néhány éve vált ez láthatóvá, ami a gazdaság átalakulásának következtében abban nyilvánul meg, hogy a munkaerő kibocsátás szerkezete egyre jelentősebb

mértékben tér el a munkaerő kereslet szerkezetétől. Komoly probléma ráadásul, hogy a közgondolkodást ma még nem kellő mértékben alakítják a munkaerőpiaci elvárások, sőt, még mindig az a felfogás uralkodik, - annak ellenére, hogy valóban van összefüggés az iskolázottsági szint illetve a társadalmi és gazdasági fejlődés között - hogy a legmagasabb képzettség megléte vezet csak jó bérhez és jó pozícióhoz a munkaerőpiacon [1].

A munkanélküliség enyhítésében és a foglalkoztatás bővítésében sajátos munkamegosztás alakult ki a szektorok között. A forprofit szervezetek a legkvalifikáltabb munkaerőt, illetve piacképes tudással rendelkező humán erőt válogatják ki és alkalmazzák, míg az állam azon munkanélküliekre koncentrál, akik ezen a körön kívül rekedtek, akik aktív álláskeresők, és akiket a Foglalkoztatási Törvény [2] biztosította egyedi aktív eszközök segítségével tudnak képezni, átképezni és munkahelyhez juttatni [3]. Ugyanakkor mára ebbe a folyamatba a forprofit szervezetek részéről is egyre inkább jelentkezik az elvárás, hogy beleszólhassanak, vagy akár maguk koordinálhassák a képzéseket, még akár az alacsony szinteken is, hisz a munkaerőállomány feltöltése égetővé vált, ami az alsó jövedelmi decilist alkotó állampolgárok körében a közfoglalkoztatás rendszerére történt túlzott szocializáció miatt eléggé nehézkes.

Tanulmányom indoklásául az szolgál, hogy szükséges megállapítani, hogy a gazdaságban és a társadalomban végbement változások következtében leszakadó rétegek tagjai, akik kiestek a munkaerőpiacról, és nincs aki felkarolja őket, milyen lehetőségekkel élhetnek. Egyes feladatokat az állam és a piac nem vállal fel, úgy tűnik, erre a nonprofit szektor vállalkozik, illetve arra, hogy a társadalom perifériájára sodródott, hátrányos helyzetű, vagy éppen megváltozott munkaképességű emberek körében javítsa a foglalkoztathatóságot és bővítse a foglalkoztatást.

2. Anyag és módszer

A nonprofit gazdasági társaságok működésük során meghatározzák a teljes nonprofit szektor bevételeit, de ennél többet is tesznek, hiszen a megváltozott munkaképességű embereket is felkarolják, teljes értékű dolgozókként foglalkoztatják őket. A célom az volt, hogy megvizsgáljam, hogy milyen arányban és milyen hatékonysággal teszik ezt. A KSH által a 2015-ös évben a nonprofit szervezetekre vonatkozó összegyűjtött és feldolgozott legutóbb kiadott adatait elemeztem újra másodelemzés formájában. Earl Babbie szerint a másodelemzés a mások által gyűjtött kérdőíves vizsgálatok adatainak utólagos elemzését jelenti, amelyre az eredetitől eltérő céllal kerül sor. [4] Munkám során a komplex adatfelvételekben található összefüggéseket tártam fel a nonprofit gazdasági társaságok emberi erőforrásokkal történő gazdálkodása jellegzetességeinek megismerése végett. Az SPSS program segítségével keresztábra elemzéseket végeztem, hogy az összesített adatokból az általam felvetett, specifikusan csak a nonprofit gazdasági társaságokra vonatkozó kérdéseket megválaszolhassam és az egzakt adatokat végül kinyerhessem. Az elemzések során a nonprofit gazdasági társaságokra vonatkozó végleges adatokat minden esetben a teljes nonprofit szektor adataival vettem össze.

3. A nonprofit szektor és a nonprofit gazdasági társaságok

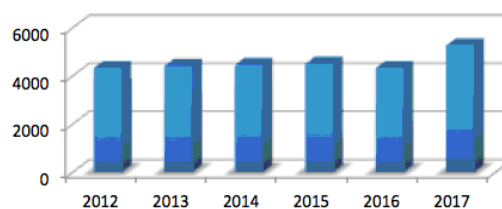
Az állammal és a forprofit szektorral szemben a nonprofit szektorra marad minden olyan feladat, amelyek ellátására a piaci racionalitás és az állami felelősségvállalás szűkös korlátai között nem kerülhet sor [5]. Ezen szektor keveset vizsgált, azonban igencsak jelentős szereppel rendelkező szervezettípusai közé tartoznak a hazai viszonylatban meglehetősen gyors és számosítható gazdasági fejlődést felmutató nonprofit gazdasági társaságok. Az elődnek tekinthető közhasznú társasági forma megszüntetése azzal magyarázható, hogy a nonprofit működés a tagok döntési autonómiájába tartozó, magánjogi jellegű kérdés, míg a közhasznúsági kategória meghatározás az állam közjogi minőségben meghozott döntését igényli. A nonprofit gazdasági társaság nem elkülönült önálló cégforma, hanem az új Gazdasági törvény [6] általános szabályai közé beágyazott rendelkezés folytán, bármely gazdasági társasági formában alapítható üzletszerű gazdasági tevékenység folytatására szolgáló vállalkozás, azzal a közös jellemzővel, hogy tevékenysége nem jövedelemszerzésre irányul, és ezen ismerv különbözteti meg a Polgári törvénykönyvben meghatározott gazdasági társaságoktól [7].

A hierarchiában elfoglalt helye nagymértékben megfeleltethető a kis- és közepes vállalkozásoknak, azoktól abban különbözik, hogy nem profitorientált, a nyereséget vissza kell fordítania a szervezet tevékenységére. Jellemző rá a folyamatos termékellátás és szolgáltatásnyújtás, a gazdasági kockázat jelenléte, a fizetett munkaerő alkalmazása és már megjelenik az eddig jobbra csak a piaci szektorra jellemző piaci orientáció is. Képes arra, hogy „zéró” profit mellett is serkentse a lakossági igények fizetőképes keresletté válását, növelje fogyasztói számát és ezáltal foglalkoztatásbővülést produkáljon [8].

A nonprofit gazdasági társaságok tevékenységük során különösen nagy figyelmet fordítanak az új munkahelyek létrehozására, főleg a nehezen elhelyezhető számára, emellett szorosan együttműködnek a helyi közösségekkel, számításba véve szükségleteiket.

A kedvezőbb működési feltételek és a rugalmasabb gazdálkodási lehetőségek kihasználása érdekében számos korábbi nagy állami és önkormányzati intézmény alakult át nonprofit gazdasági társasággá, leginkább azok, amelyek bizonyos társadalmi közös szükségleteket alapvetően nem nyereségérdekelt módon kívánták kielégíteni, és persze ezek a – jogi személyiséggel is rendelkező - szereplők, szemben a leköszönt közhasznú társaságokkal már megfelelnek az idő közben hatályba lépett új jogszabályi követelményeknek is.

Az új jogi rendelkezésekre való figyelemmel a 2012-es évtől kezdődően folyamatos növekedés volt megfigyelhető a nonprofit gazdasági társaságok számának alakulásában, ami azt mutatja, hogy van létjogosultságuk (1. ábra).

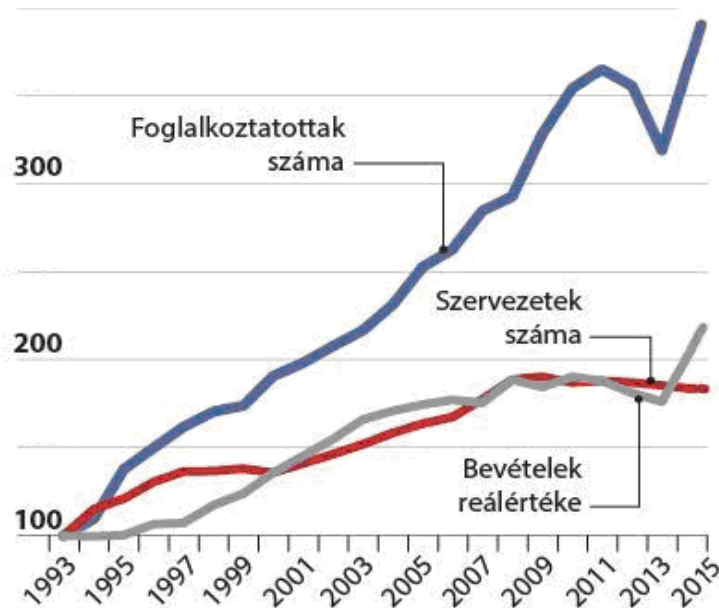

1. ábra: A nonprofit gazdasági társaságok számának alakulása 2012 és 2017 között

Forrás: OPTEN, 2017 alapján saját szerkesztés

4. A nonprofit gazdasági társaságok foglalkoztatásban betöltött szerepe

Hazánkban a legfrissebb KSH által publikált adatokat nézve láthatjuk, hogy a munkanélküliek száma 2018 negyedik negyedévében 167 ezerre csökkent, ezzel a munkanélküliségi ráta jelenleg 3,6%, míg a foglalkoztatottak száma 4 millió 481 ezer fő [9]. A nonprofit szektor adatait vizsgálva megállapítható, hogy 1993-2018 között a foglalkoztatás terén végbement bővülés szinte kizárólag a jogilag nonprofit, de gyakorlatilag állami alapítású nonprofit gazdasági társaságoknak volt köszönhető (2. ábra).

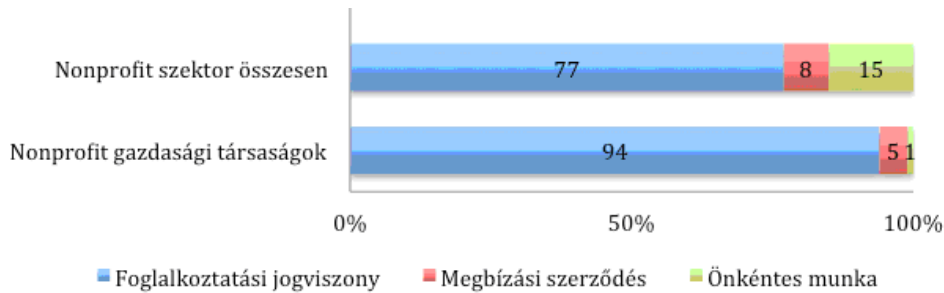

2. ábra: A nonprofit szektorban a foglalkoztatottak számának százalékos növekedése

Forrás: KSH, 2016 alapján saját szerkesztés

Az új Polgári törvénykönyv 2013. évi elfogadását megelőzően a foglalkoztatottak száma a teljes nonprofit szektorban emelkedett, majd a törvény életbe lépését követően, a kezdeti nehézségek folytán generált visszaesést követően, az új szabályozás a növekedés irányába terelte a mutatókat, hiszen a fejlődés a kedvező változásoknak köszönhetően új lendületet vet. A nonprofit szektoron belül legnagyobb arányban a nonprofit gazdasági társaságok és a közalapítványok vontak be főállású foglalkoztatottakat a feladatok ellátásába, a klasszikus alapítványok és egyesületek mutatószámai inkább a részmunkaidős foglalkoztatás felé közelítettek. 2015-ben országosan a foglalkoztatottak száma 4 millió 259 ezer fő volt, melyen belül a nonprofit szektorban munkaviszonnyal rendelkezők száma több mint 142 ezer fő volt, ebből 101 ezer főállású, teljes munkaidős és 41 ezer nem főállású, részmunkaidős munkavállaló.

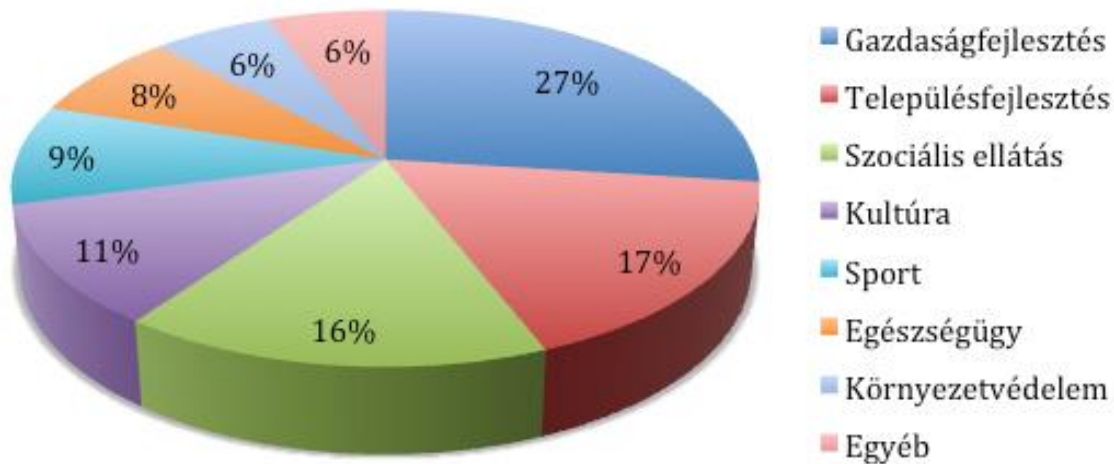
A főállású foglalkoztatottak több mint kétharmada a nonprofit vállalkozásokban, fennmaradó részük egyesületekben vagy alapítványokban tevékenykedett (3. ábra).

3. ábra: A nonprofit szektor és a nonprofit gazdasági társaságok foglalkoztatottainak aránya

Forrás: KSH, 2015 alapján saját szerkesztés

Az összes teljes munkaidős foglalkoztatott 91.168 fő volt a nonprofit gazdasági társaságok alkalmazásában, ebből 27% a gazdaságfejlesztés területén, 17% a település-fejlesztés, 16% a szociális ellátás, 11% a kultúra, 9% a sport, 8% az egészségügy, és 6% a környezetvédelem területén tevékenykedett, ezek mellett kisebb arányban voltak megtalálhatóak a főállású dolgozók az oktatás, a kutatás, a polgárvédelem vagy éppen a vallás területén (4. ábra).

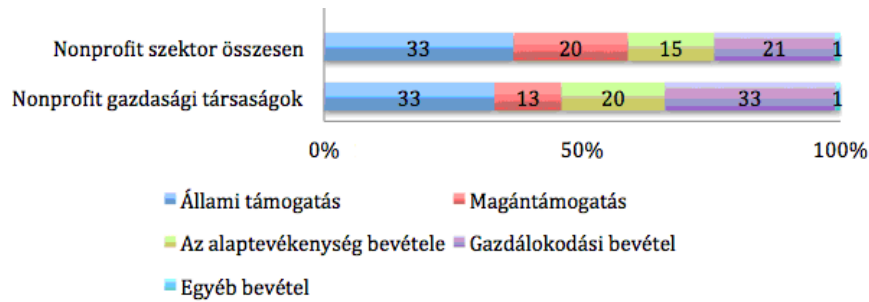

4. ábra: A nonprofit gazdasági társaságokban foglalkoztatottak aránya tevékenységük szerint

Forrás: KSH, 2015 alapján saját szerkesztés

5. Árbevétel és típusok

A nonprofit gazdasági társaságok 2015 évi bevételeit is könnyen összevethetjük a teljes nonprofit szektor bevételekre vonatkozó adataival, ahol egyértelműen látszik a gazdálkodási tevékenységből származó többletbevétel nagysága. A társaságok alaptevékenységből származó és gazdálkodási bevétele a teljes bevételük majd 55%-át tette ki, ami egyébként a teljes szektorban, átlagban alig haladta meg a 36%-ot (5. ábra).

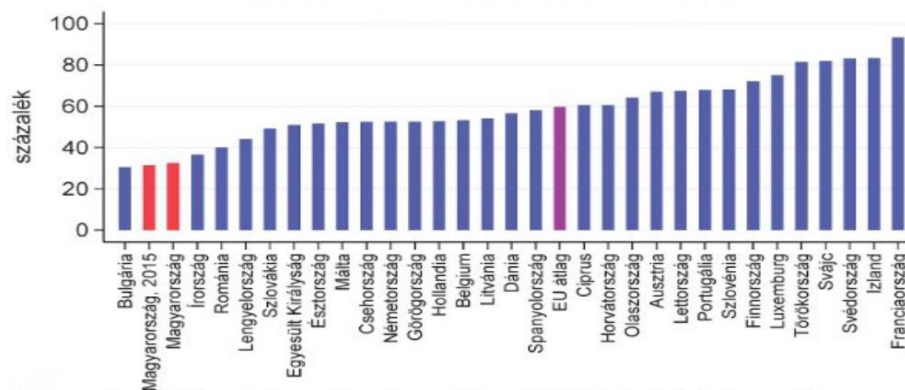
5. ábra: A nonprofit gazdasági társaságok bevételeinek megoszlása források szerint

Forrás: KSH, 2015 alapján saját szerkesztés

A 2015-ös év bevételeiben főleg a településfejlesztés (256.924 mFt), a kultúra (154.523 mFt), a gazdaságfejlesztés (97.033 mFt), az oktatás (66.879 mFt) és a környezetvédelem (66. 226 mFt) terén mutatkozott meg a különbség, de ez az összesített bevétel hányadát tekintve így sem tudta elérni a teljes GDP-hez viszonyított 5%-ot [10].

6. Kapcsolat a hátrányos helyzetűekkel

A tartósan fennálló egészségügyi problémával küzdők, mint megváltozott munkaképességűek nehéz helyzetben vannak a versenyszféra, valamint a közsféra által kínált munkalehetőségek megszerzésénél, hiszen a munkaerőpiaci helyzetük nagyban függ attól, hogy milyen módon és mértékben akadályoztatottak. Magyarország igen rosszul teljesít ezen réteg foglalkoztatását illetően, amit megerősít az egyik legutóbbi, 2011-es komplex, Európára vonatkozó adatokra támaszkodó felmérés is, amit az Eurostat publikált, mely felmérést Magyarországon is megismételt a KSH 2015-ben (6. ábra) [11].

6. ábra: A megváltozott munkaképességűek relatív foglalkoztatási aránya

Forrás: Eurostat Munkaerőfelmérés 2011, KSH Munkaerőfelmérés 2015

Az ábrán látható a munkaképes korú megváltozott munkaképességűek foglalkoztatási aránya a teljes munkaképes korú népesség foglalkoztatási arányához viszonyítva, ahol a százalékok 2011-ben a 15-64 éves, míg 2015-ben a 19-64 éves munkaképes lakosságot jelölik. A megváltozott munkaképességűek foglalkoztatása nem éri el a teljes foglalkoztatási arány egyharmadát, ami az abszolút foglalkoztatási rátát tekintve arányosítva azt jelenti, hogy körülbelül csak minden ötödik megváltozott munkaképességű dolgozik hazánkban.

A 19–64 éves népesség foglalkoztatási rátája 66,4% volt 2015-ben hazánkban, ezen belül a megváltozott munkaképességűeké 20,8% volt. A legtöbb megváltozott munkaképességű foglalkoztatott a nonprofit gazdasági társaságoknál állt alkalmazásban. A teljes szektorban foglalkoztatott létszám 87,7% volt, míg a klasszikus civileknél csak 12% és az érdekképviselőknél 0,3% volt az arány. Ezen belül a fogyatékossgal élők 84%-a szintén a nonprofit gazdasági társaságoknál állt alkalmazásban és mindössze csak 16% a klasszikus civil szervezeteknél [12].

A foglalkoztatási célú nonprofit gazdasági társaságok sajátossága, hogy éppen azzal a céllal jöttek létre, hogy segítsék a megváltozott munkaképességű, a fogyatékossgal élő és a többi hátrányos helyzetű munkavállaló elhelyezkedését, integrálását, hiszen nagyon sokszor csak ezeken a vállalkozásokon keresztül lehet megoldani a foglalkoztatásukat.

Ezek az emberek munkaerejük vonatkozásában elmaradnak a nyílt munkaerőpiac követelményeitől. Tekintettel arra, hogy ezen leszakadt rétegek munkaerőpiaci problémáit illetve foglalkoztatását meg kell oldani, az állam és a helyi önkormányzatok hatalmas támogatásokat különítenek el erre a célra, ellenben a nonprofit gazdasági társaságok léte mégis nagyban függ attól, hogy abból munkájukhoz mennyi forrást és pályázati támogatást sikerül megnyerniük.

7. Konklúziók

Hazánkban az elmúlt pár évben a nonprofit szektor egészének gazdasági mutatói és a nonprofit gazdasági társaságok piacgazdasági teljesítménye közötti kapcsolat egyre szorosabbá vált. A nonprofit szervezetek számának folyamatos csökkenésével szemben a nonprofit gazdasági társaságok száma igaz, hogy kis léptékben, de évről évre nőtt, ráadásul ezek azok a szereplők, amelyek működésük során meghatározzák az egész nonprofit szektor bevételeit. Ezen is túlmutat a foglalkoztatásra tett óriási hatásuk, annak ellenére, hogy számosítva az adatokat, ezen szervezeteknek a teljes foglalkoztatás körében betöltött szerepe a teljes állami és az üzleti szférához viszonyítva még mindig csekély, ellenben ők karolják fel a munkarőpiacról kirekesztetteket, mint speciális humán erőforrást, feltérképezik a lehetőségeiket, kompetenciáikat majd munkalehetőségeket teremtenek számukra, hiányzó úrt töltve be ezzel. A nonprofit gazdasági társaságok nemcsak a bejelentett munkavállalók több mint háromnegyedét foglalkoztatják, hanem őket teljes munkaidőben alkalmazzák, biztosítva számukra egy teljes értékű bért. A megváltozott munkaképességűek körében pedig csak ezek a szervezetek jelennek meg foglalkoztatókként, ami mutatja, hogy létjogosultságuk igenis van, munkájuk pedig hiánypótló és előremutató.

Hivatkozások

- [1] J. Dávid (2011) *A munkaerőpiaci keresletet és kínálatot meghatározó tényezők*. 3K Consens Iroda kutatása, Budapest. 24.
- [2] *A foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény*
- [3] *Az egyes foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról szóló 2016. évi CXLV. Törvény*
- [4] E. Babbie (2003) *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi Kiadó, Budapest. 274.

- [5] L. Harsányi (2017) *A harmadik szektor, 2009*. Forrás: http://www.3sz.hu/sites/default/files/uploaded/harsanyilaszlo_-_a_harmadik_szektor.pdf (2017. 08. 28.)
- [6] *A gazdasági társaságokról szóló 2016. évi IV. Törvény*
- [7] *A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény*
- [8] M. Frey (2003) *A nonprofit szektor foglalkoztatási szerepvállalásának lehetőségei és korlátai*. Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest. 35.
- [9] *KSH: Statisztika*. Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qlf058a.html (2019. 02. 24.)
- [10] *KSH: Statisztikai tükör, 2016. december 23., A nonprofit szektor legfontosabb jellemzői*. 2015, Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit15.pdf> (2019. 02. 24.)
- [11] http://www.ksh.hu/stadat_evkozi_9_2 (2019. 02. 24.)
- [12] *KSH: Statisztikai tükör, 2017. június 14., Munkaerőpiaci folyamatok*. 2017. I. negyedév, Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mpf/mpf1703.pdf> (2019. 02. 24.)